

Hoofdstuk 1
Slachtoffers van kindhuwelijken en van gedwongen huwelijken

Op basis van enkele gevallen wil Myria een eerste aanzet geven tot een aanpak van de problematiek, en dan specifiek wat minderjarigen betreft. De bedoeling van dit hoofdstuk is dan ook niet om de problematiek van de gedwongen huwelijken die (al dan niet) verband houden met mensenhandel exhaustief te behandelen.

1. HET CONCEPT GEDWONGEN HUWELIJK

De Europese Richtlijn 2011/36 inzake mensenhandel[2] heeft de recente evoluties van mensenhandel willen aanpakken rekening houdend met vormen van uitbuiting zoals gedwongen bedelarij en uitbuiting van criminele activiteiten. In dit verband bepaalt overweging 11 van de richtlijn dat de definitie ook andere handelswijzen omvat "zoals illegale adoptie of gedwongen huwelijken, voor zover deze de constitutieve elementen van mensenhandel omvatten".

De Belgische wetgever daarentegen heeft beslist illegale adoptie of gedwongen huwelijken niet expliciet op te nemen in de definitie van mensenhandel en met name in zijn uitbuitingsdoeleinden.[3] Het "nemen van de controle" daarentegen werd toegevoegd als een van de bestanddelen van de inbreuk.[4] De toevoeging van deze term zorgt ervoor dat duidelijker rekening wordt gehouden met o.a. de controle op een persoon in het kader van een gedwongen huwelijk met het oog op uitbuiting.[5]

Gedwongen huwelijk, gearrangeerd huwelijk, schijnhuwelijk, kindhuwelijk, uithuwelijking op jonge leeftijd, gewoonterechtelijk huwelijk, grijs huwelijk: deze termen worden vaak gebruikt en soms door elkaar gehaald maar hoe zit dat nu precies[6]?

Al deze concepten zijn bovendien extra fel besproken als het gaat om koppels waarbij minstens een van de partners de Belgische nationaliteit niet heeft aangezien gezinsmigratie een van de enige wettige migratiekanalen vormt.[7]

Gedwongen huwelijk

Over het algemeen is er sprake van een gedwongen huwelijk wanneer in het kader van een huwelijk tussen twee personen, minstens een van die personen er niet vrij en volledig mee heeft ingestemd. Dit soort huwelijken wordt gesloten onder fysieke of morele dwang, met dien verstande dat de morele dwang veel subtieler is en daarom ook moeilijker op te sporen.[8] Zoals het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen erop wijst is enige voorzichtigheid geboden, omwille van het gevaar voor stigmatisering die ermee gepaard gaat: gedwongen huwelijken hebben meer te maken met culturele aspecten dan wel met raciale, etnische of godsdienstige kenmerken.[9]

Opvallend is dat het gedwongen huwelijk niet overal ter wereld op dezelfde manier wordt gedefinieerd. Het is immers niet evident om alle huwelijken waar een interne wil ontbreekt en er geen sprake is van fysiek geweld, te

2 Richtlijn 2011/36/EU van het Europees Parlement en van de Raad van 5 april 2011 inzake de voorkoming en bestrijding van mensenhandel en de bescherming van slachtoffers daarvan, en ter vervanging van Kaderbesluit 2002/629/JBZ van de Raad, *PB.* L101 van 15 april 2011.

3 Opvallend was dat een wetsvoorstel in die zin was ingediend: zie wetsvoorstel tot aanvulling van artikel 433*quinquies*, §1 van het Strafwetboek, met het oog op het invoeren van het bijzonder opzet "gedwongen huwelijk" inzake mensenhandel, *Doc. Parl.*, Senaat, zitting 2011-2012, Doc.5-1381/1.

4 Zie de wet van 29 april 2013 tot wijziging van artikel 433*quinquies* van het Strafwetboek met het oog op het verduidelijken en het uitbreiden van de definitie van mensenhandel, *BS*, 23 juli 2013. Dit artikel definieert mensenhandel als volgt: "Levert het misdrijf mensenhandel op, de werving, het vervoer, de overbrenging, de huisvesting, de opvang van een persoon, het nemen of de overdracht van de controle over hem met als doel
1° de uitbuiting van prostitutie of andere vormen van seksuele uitbuiting;
2° de uitbuiting van bedelarij;
3° het verrichten van werk of het verlenen van diensten, in omstandigheden die in strijd zijn met de menselijke waardigheid;
4° het wegnemen van organen in strijd met de wet van 13 juni 1986 betreffende het wegnemen en transplanteren van organen, of van menselijk lichaamsmateriaal in strijd met de wet van 19 december 2008 inzake het verkrijgen en het gebruik van menselijk lichaamsmateriaal met het oog op de geneeskundige toepassing op de mens of het wetenschappelijk onderzoek;
5° of deze persoon tegen zijn wil een misdaad of een wanbedrijf te doen plegen.
Behalve in het in 5 bedoelde geval is de toestemming van de in het eerste lid bedoelde persoon met de voorgenomen of daadwerkelijke uitbuiting van geen belang".

5 Verslag in naam van de Kamercommissie Justitie, met name over het wetsontwerp tot wijziging van artikel 433*quinquies* van het Strafwetboek om de definitie van mensenhandel uit te breiden naar seksuele uitbuiting, *Doc.parl.*, Kamer, Doc 53-2607/004, p. 8 ; Amendement op het wetsvoorstel tot wijziging van artikel 433*quinquies* van het Strafwetboek tot verduidelijking en uitbreiding van de definitie van mensenhandel tot seksuele uitbuiting, *Doc.parl.*, Kamer, Doc 53-2607/002, p. 4.

6 Zie over dit onderwerp ook Maïté Maskens " L'amour et ses frontières : régulations étatiques et migrations de mariage (Belgique, France, Suisse et Italie) ", in Dossier - Mariages et migrations : l'amour et ses frontières (gecoördineerd door Maïté Maskens), Migrations Société, Vol XXV, n°150, nov.-dec. 2013.

7 Zie voor de aard en omvang van de migratiestromen om gezinsredenen *Migratie in cijfers en in rechten 2015*, hfdst. 5, beschikbaar op www.myria.be.

8 Zie website van het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen: http://igvm-iefh.belgium.be/fr/domaines_action/violence/gedwongen_huwelijken/.

9 *Ibid.*

beoordelen als gedwongen huwelijken.[10] Als er voor het gedwongen huwelijk geen toestemming is gegeven en er komt wel een vorm van geweld aan te pas, dan kan de manier om dit geweld te definiëren ook variëren (manipulatie, bedrog, affectieve chantage, dwang, psychologische druk ...).[11]

In België zijn op gedwongen huwelijken specifieke bepalingen van toepassing, zowel burgerrechtelijk als strafrechtelijk.[12] Zo kan de ambtenaar van de burgerlijke stand op basis van het Burgerlijk Wetboek weigeren een huwelijk in te zegenen, als het om een gedwongen huwelijk gaat.[13] Artikel 146*ter* van het Burgerlijk Wetboek bepaalt immers "dat er evenmin sprake is van een huwelijk wanneer het wordt aangegaan zonder vrije toestemming van beide echtgenoten en de toestemming van minstens een van de echtgenoten werd gegeven onder geweld of bedreiging". Een gedwongen huwelijk wordt nietig verklaard. Een verzoek tot nietigverklaring kan worden ingediend door de echtgenoten zelf, door al wie er belang bij heeft of door het openbaar ministerie.[14] Gelijkaardige bepalingen bestaan voor de gedwongen wettelijke samenwoning.[15]

Artikel 391*sexies* van het Strafwetboek bestraft dan weer wie iemand door geweld of bedreiging dwingt, of gepoogd heeft te dwingen, een huwelijk aan te gaan.[16] Artikel 391*septies* bestraft op dezelfde manier de gedwongen wettelijke samenwoning. De rechter die een veroordeling uitspreekt op basis van deze artikels kan op vordering van de procureur des Konings of van enige in het geding belanghebbende partij ook de nietigheid uitspreken van een huwelijk of een wettelijke samenwoning.[17]

In het Belgisch recht bepaalt het ontbreken van een vrije en weloverwogen toestemming of er al dan niet sprake is van een gedwongen huwelijk.

Gearrangeerd huwelijk

Een gearrangeerd huwelijk onderscheidt zich van een gedwongen huwelijk doordat de families van de beide echtgenoten een centrale rol spelen bij het arrangeren van het huwelijk maar de keuze om al dan niet te huwen hangt *in fine* van de toekomstige echtgenoten af.[18] Het kan gaan om een strategisch en/of economisch middel in het belang van de familie.[19]

In theorie lijkt het verschil tussen een gedwongen huwelijk en een gearrangeerd huwelijk makkelijk vast te stellen, in de praktijk is dat veel minder het geval. Op het terrein wordt de definitie van het concept op vele manieren geïnterpreteerd[20]: het is niet altijd even makkelijk een lijn te trekken tussen instemming en niet-instemming.[21] Bij een gearrangeerd huwelijk kunnen verschillende gradaties van dwang bestaan.[22]

Uiteindelijk zijn het de betrokkenen die het beste geplaatst zijn om te definiëren of het om een gearrangeerd huwelijk met instemming gaat, dan wel om een gearrangeerd huwelijk zonder, waarmee het gelijkgesteld zou zijn aan

10 E. RUDE-ANTOINE, *Les mariages forcés dans les Etats membres du Conseil de l'Europe : législations comparées et actions politiques*, Directoraat-generaal mensenrechten, Straatsburg, 2005, p. 21. De studie is beschikbaar via volgende link: www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/violence-against-women/CDEG(2005)1_fr.pdf.

11 N. BENSAID en A. REA, *Etude relative aux mariages forcés en région de Bruxelles-capitale*, Group for Research on Ethnic relations, Migrations & Equality (ULB), november 2012, p. 13. De studie is beschikbaar via volgende link: http://germe.ulb.ac.be/uploads/pdf/articles%20online/rapportMF2013NawalB.pdf.

12 Die bepalingen zijn ingevoerd door de wet van 25 april 2007 tot invoeging van een artikel 391*sexies* in het Strafwetboek en tot wijziging van een aantal bepalingen van het Burgerlijk Wetboek met het oog op de strafbaarstelling en het uitbreiden van de middelen tot nietigverklaring van het gedwongen huwelijk., *BS*, 15 juni 2006. Deze bepalingen zijn later nog gewijzigd door de wet van 2 juni 2013 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek, de wet van 31 december 1851 met betrekking tot de consulaten en de consulaire rechtsmacht, het Strafwetboek, het Gerechtelijk Wetboek en de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen, met het oog op de strijd tegen de schijnhuwelijken en de schijnwettelijke samenwoningen, *BS*, 23 september 2013.

13 Artikel 167, alinea 1 Burgerlijk Wetboek.

14 Artikel 184, alinea 1 Burgerlijk Wetboek.

15 Artikel 1476, alinea 1476*quinquies* Burgerlijk Wetboek.

16 Straffen zijn een gevangenisstraf van drie maanden tot 5 jaar en een boete van 250 tot 5.000 euro. De poging wordt bestraft met een gevangenisstraf van 2 maanden tot 3 jaar en een boete van 125 tot 2.500 euro.

17 Artikel 391 *octies* Strafwetboek.

18 Definitie van A. GARCIA in N. BENSAID en A. REA, *op. cit.*, p. 7.

19 Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen, "Gedwongen huwelijk? " *Handleiding voor dienstverleners*, 2015, p. 7. De gids is beschikbaar via volgende link: http://igvm-iefh.belgium.be/nl/binaries/84%20-%20Gedwongen%20huwelijk.%20Handleiding%20voor%20dienstverleners_tcm336-268267.pdf.

20 N. BENSAID en A. REA, *op. cit.*, p. 7 en pp. 16-21.

21 N. BENSAID en A. REA, *op. cit.*, p. 18. Deze auteurs wijzen er ook op (*ibidem*) dat een gearrangeerd huwelijk volgens bepaalde auteurs een gewelddaad is, net zoals het gedwongen huwelijk dat is, omwille van de verhouding van onderworpenheid die erachter zit. Ze wijzen er verder op dat voor andere auteurs daarentegen, een gearrangeerd huwelijk geen gewelddaad is maar alles te maken heeft met traditie en dat niets erop wijst dat jongeren zich daartegen willen verzetten.

22 Zo luidt het op p. 10 van de handleiding gedwongen huwelijken voor dienstverleners, *op. cit.*, dat "er bepaalde situaties zijn waarin sprake is van een 'erg' gearrangeerd huwelijk, waarbij de toekomstige echtgenoten een vage vorm van druk ervaren vanwege de familie en/of gemeenschap en uiteindelijk schoorvoetend hun toestemming geven zonder dat ze vinden dat ze werden gedwongen".

een gedwongen huwelijk.[23] De terreinactoren gaan daarbij uit van de ervaringen van het slachtoffer, waarbij ze een classificatie opmaken van de mate waarin druk wordt uitgeoefend en de mate waarin met het huwelijk wordt ingestemd.[24]

Gewoonterechtelijk huwelijk

Soms kan een in het buitenland gesloten gewoonterechtelijk of religieus huwelijk in België worden erkend als het geldig is volgens de wet van het land waar het is ingezegend en gelijkgesteld is met een burgerlijk huwelijk.[25] Het strafbaar stellen van gedwongen huwelijken (artikel 391*sexies* van het Strafwetboek) is gericht op het wettelijk erkende huwelijk in België. Toch zou een gewoonterechtelijk huwelijk dat in België wordt bezegeld en in tegenspraak is met het Burgerlijk Wetboek volgens sommige actoren ook een huwelijksvorm zijn die wordt beschermd door artikel 391*sexies* van het Strafwetboek.[26] Het zou dus als een gedwongen huwelijk kunnen worden beschouwd.

Kindhuwelijk, uithuwelijking op jonge leeftijd

De definitie van een kind volgens het VN-verdrag inzake de rechten van het kind luidt als volgt:"ieder mens jonger dan achttien jaar, tenzij volgens het op het kind van toepassing zijnde recht de meerderjarigheid eerder wordt bereikt".[27] In dat Verdrag is niet expliciet sprake van kindhuwelijk. Volgens het VN-Comité voor de Rechten van het Kind daarentegen, dat toeziet op de toepassing van het Verdrag, "zou de minimumleeftijd voor het huwelijk voor zowel jongens als meisjes op 18 jaar moeten liggen" en "zal het uithuwelijken en het huwelijk van een kind geen wettelijk gevolg hebben (…)".[28] We wijzen ook op artikel 16, 2 van het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen, dat bepaalt dat "het uithuwelijken en het huwelijk van een kind geen wettelijk gevolg zal hebben en dat men alle nodige maatregelen zal nemen, met inbegrip van wetgeving, om een minimumleeftijd voor het huwelijk te bepalen en de registratie van huwelijken in een officieel register te verplichten".[29]

Plan België[30] definieert kindhuwelijken als huwelijken waarin minstens een van beide partners nog geen achttien is. In de ruime zin bevat het begrip 'huwelijk' het samenwonen, de verloving of de huwelijksverbintenis zoals erkend door de burgerwet, religies of traditionele gebruiken.[31] Plan België wijst ook op de bestaande discussies over hoe we personen moeten omschrijven die voor hun achttiende zijn gehuwd. Volgens de wetten in bepaalde landen of regio's, of volgens bepaalde gewoontes, is het namelijk zo dat een kind al volwassen kan zijn vóór zijn achttiende. Daarom verkiezen heel wat verenigingen het begrip uithuwelijking op jonge leeftijd en gedwongen huwelijk (*early and forced marriage*) boven het begrip 'kindhuwelijk.' De Verenigde Naties gebruiken dan weer de term 'kindhuwelijk, uithuwelijking op jonge leeftijd en gedwongen huwelijk ' (*child, early and forced marriage*).[32] In deze focus hanteren we voor alle huwelijken waarvan een van beide partners nog geen achttien is de termen

23 N. BENSAID en A. REA, *op. cit.*, p. 20. Zie ook de interessante studie van S. ZEMNI, N. PEENE, M. CASIER, *Studie naar de factoren die de vrijheid van keuze van een echtgenoot beperken, bij bevolkingsgroepen van vreemde oorsprong in België*, Onderzoeksrapport, C.I.E, Universiteit Gent, www.kbs-frb.be/uploadedfiles/KBS-FRB/Files/Verslag/SyntheseSEPTEMBERnederlands.pdf. In dit verslag komen ook de mogelijke nuances aan bod tussen een gearrangeerd en gedwongen huwelijk. Zo hebben de auteurs een aantal groepssessies georganiseerd waar de deelneemsters moesten beschrijven wat zij verstonden onder een gearrangeerd huwelijk en een gedwongen huwelijk.Volgens hen moest druk een element zijn van de definitie van een gedwongen huwelijk. Deze druk kan rechtstreeks zijn en dan worden gelijkgesteld met bedreigingen; druk kan ook onrechtstreeks zijn (druk vanuit de gemeenschap bijvoorbeeld). Volgens hen is het de vrijwilligheid die bepaalt of we te maken hebben met een gedwongen, dan wel met een gearrangeerd huwelijk (*Ibid*., pp. 75-78).

24 E. LEYE "Gedwongen huwelijken in België: een kwalitatief onderzoek bij professionelen ", toespraak in het kader van de studiedag: "Suggesties voor de aanpak van kind - en gedwongen huwelijken in België en in Belgische partnerlanden", georganiseerd door het 'International Centre for Reproductive Health' van de Universiteit Gent en Plan België, in samenwerking met het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen, 24 maart 2015.

25 Ch.-E. CLESSE, *La traite des êtres humains, Droit belge éclairé des législations française, luxembourgeoise et suisse*, Bruxelles, Larcier, 2013, pp. 504.

26 Ch.-E. CLESSE, *op. cit.*, p. 504 haalt het standpunt aan van M.-L. Cesoni, "Le mariage forcé", *Les infractions, vol.3 : les infractions contre l'ordre des familles, la moralité publique et les mineurs*, Brussel, Larcier, 2011, p. 358.

27 Artikel 1 van het Verdrag inzake de rechten van het kind.

28 Algemene Aanbeveling van het Comité, Algemene Aanbeveling nr. 21 (13de sessie, 1994, over Gelijkheid in het huwelijk en familiebetrekkingen).

29 Zie voor de andere internationale of regionale verdagen inzake huwelijkskwesties, die het hebben over de vrije en volledige instemming van de echtgenoten: B. FONTENEAU en H. HUYSE, *Gedwongen kindhuwelijken bestrijden uit een Belgisch donorperspectief*, Plan, KULeuven, Hva, 2014, p. 5. De studie is beschikbaar via volgende link: www.planbelgie.be/sites/default/files/user_uploads/plan_hiva_cfmreport_nl_web.pdf»

30 Plan België is een onafhankelijke niet-gouvernementele organisatie die lid is van de internationale Plan-coalitie en die actief is in 69 landen, waarvan 50 tot de armste landen van Afrika, Azië en Latijns-Amerika behoren. Deze coalitie zet zich in voor de meest kwetsbare kinderen uit het Zuiden en hun gemeenschap.

31 B. FONTENEAU et H. HUYSE, *op. cit.*, p. 5.

32 Zie resolutie 24/23 van de Mensenrechtenraad goedgekeurd in september 2013 inzake deze problematiek en meer recentelijk de in 2015 door diezelfde raad goedgekeurde resolutie. Zie website: www.girlsnotbrides.org/human-rights-council-adopts-resolution-to-end-child-early-and-forced-marriage/. Zie ook de gedeelde algemene aanbeveling/vaststelling nr. 13 van het Comité voor de uitbanning van alle vormen van discriminatie tegen vrouwen en nr. 18 van het Comité voor de rechten van het kind, over de schadelijke praktijken, aangenomen op 4 november 2014, beschikbaar op www.intact-association.org/images/stories/newsletters/3recommendation-cedaw-crc-n31.pdf.

uithuwelijking op jonge leeftijd of kindhuwelijk door elkaar.

In tal van landen is het uithuwelijken op jonge leeftijd bij wet verboden. Een aantal wetgevingen laat evenwel huwelijken van minderjarigen uitdrukkelijk toe, mits toestemming van de ouders of vrijstelling van de overheid. Zo is het huwelijk voor de leeftijd van achttien jaar in België verboden, behalve als de familierechtbank dit om ernstige redenen toestaat.[33] De minderjarige moet in principe ook de toestemming van zijn ouders krijgen.[34] In bepaalde regio's elders in de wereld bestaan er ook traditionele en/of religieuze regels en praktijken. In dat geval worden de huwelijken ingezegend volgens de gebruiken en worden ze niet altijd geregistreerd.[35]

Bij huwelijken voor de leeftijd van achttien, soms zelfs veel vroeger, kan men zich vragen stellen: zijn de jonggehuwden in staat een geïnformeerde beslissing te nemen over hun partner? Beseffen ze welke implicaties het huwelijk heeft? Vanaf welke leeftijd mag men ervan uitgaan dat een kind in staat is in te stemmen met een huwelijk? Tal van landen associëren daarom die kindhuwelijken of uithuwelijkingen op jonge leeftijd met een gedwongen huwelijk. In dat soort huwelijken is het namelijk zo dat een van de echtgenoten nog niet over voldoende fysieke, psychische en emotionele maturiteit beschikt en dus niet in staat is vrij in te stemmen met het huwelijk.[36]

Kindhuwelijken komen overal ter wereld voor en zijn een courante praktijk in bepaalde delen van Afrika en Zuid-Azië.[37] Ook in bepaalde delen van Centraal- en Oost-Europa, en vooral dan bij de Roma en in de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië is dat nog het geval.[38] Sommige Romagroepen houden vast aan het gewoonterechtelijk huwelijk. Die huwelijken op jonge leeftijd worden bekeken vanuit een opvoedkundig perspectief: ouders ervaren dat kinderen vanaf een bepaalde leeftijd moeilijker te controleren zijn. Bovendien vrezen ze dat de meisjes hun maagdelijkheid verliezen voor het huwelijk. Zo'n huwelijk wordt dan ook als een positieve stap gezien en kan rekenen op solidariteit en respect vanuit de gemeenschap. De eer van de familie en van de vader hangt rechtstreeks samen met de maagdelijkheid van de toekomstige bruid.[39] Het jonge meisje trekt dan in bij haar schoonfamilie. Ze zal er de taken uitvoeren die haar schoonmoeder van haar verwacht. Dit kan ertoe leiden dat ze niet, of niet langer naar school gaat, waardoor het recht op onderwijs en de mogelijkheden op een toekomstige baan in het gedrang komen.[40]

In bepaalde traditionele Romafamilies bestaat er nog een systeem van bruidsschat.[41] In dat geval zullen de eigenschappen van het meisje (maagdelijkheid, gehoorzaamheid, bekwaamheden ...) de 'prijs van de bruid' bepalen. Als blijkt dat de toekomstige echtgenote geen maagd meer is, zou de familie van de echtgenoot een compensatie kunnen eisen.[42] Verder in dit hoofdstuk (punten 3.2 en 3.3) zullen we zien hoe dat systeem van bruidsschat door bepaalde criminele groepen wordt misbruikt voor uitbuitingsdoeleinden. In dat geval gaat het om de verkoop van kinderen[43].

Bij de talrijke Romagroepen die in Brussel wonen, is het systeem van bruidsschat niet langer gangbaar. Tijdens de huwelijksceremonie stoppen de vaders van de gehuwden het jonge koppel wel een financiële bijdrage toe, die ze als startkapitaal kunnen gebruiken. Ook de verwachtingen tegenover de schoondochter zijn geëvolueerd: steeds meer ouders vinden dat de meisjes naar school moeten gaan. Belangrijk is wel dat ze maagd blijven tot ze huwen.[44]

33 Artikels 144 en 145 Burgerlijk Wetboek. Een ernstige reden kan bijvoorbeeld de zwangerschap bij de toekomstige echtgenote zijn.

34 Artikel 148 Strafwetboek. Deze instemming wordt vastgesteld door de familierechtbank. Indien de vader en de moeder de instemming weigeren, kan de rechtbank het huwelijk toelaten als het om een ongegronde weigering gaat.

35 E. RUDE-ANTOINE, *op. cit.*, pp. 18-19.

36 *Ibid.*

37 Het hoogste aantal kindhuwelijken (meer dan 30%) wordt voltrokken in West-Afrika en Sub-Saharaans Afrika. Meer dan 50% van de meisjes die tot een huwelijk wordt gedwongen leeft in Zuid-Azië (B. FONTENEAU et H. HUYSE, *op. cit.*, p. 5).

38 E. RUDE-ANTOINE, *op. cit.*, pp. 23-24.

39 K. GEURTS, *Roma in beweging, Diverse groepen en evoluties in Brussel, Handvaten voor onderwijs en hulpverlening*, Regionaal Integratiecentrum Foyer Brussel vzw, 2014, p. 257.

40 Zie. Raad van Europa, *Human rights of Roma and Travellers in Europe*, 2012, not. p. 131. Dit document is beschikbaar via volgende link: www.coe.int/t/commissioner/source/prems/prems79611_GBR_CouvHumanRightsOfRoma_WEB.pdf»

41 De bruid wordt dan symbolisch geruild tegen goederen of geld. Meestal gaat het om een geldsom die de ouders van de bruid ontvangen. Dit gebruik heeft in arme gezinnen een sociale functie: op die manier kunnen ze voor hun dochter een deftig huwelijk organiseren en het compenseert symbolisch de toekomstige afwezigheid van een lid van het gezin. (Voy. O. Peyroux, *Délinquants et victimes, la traite des enfants d'Europe de l'Est en France*, Paris, 2013, p. 115).

42 K. GEURTS, *op. cit*, p. 259.

43 Zie artikel 2 a) en artikel 3 1 a) i) van het Facultatief Protocol inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie bij het Verdrag inzake de rechten van het kind. Artikel 2 a) van het Protocol bepaalt immers:de verkoop van kinderen: iedere transactie of handeling waarbij een kind wordt overgedragen door een persoon of groep personen aan een andere persoon of groep personen tegen betaling of een andere vorm van vergoeding " Krachtens artikel 3, 1 van het Protocol, de staten die partij zijn hebben precieze verplichtingen wat kindhuwelijken of gedwongen huwelijken betreft, in het bijzonder rond de storting van de bruidschat of de prijs van de verloofde. Zie in dat verband punt 24 van de gedeelde algemene aanbeveling/vaststelling nr. 31 van het Comité voor de uitbanning van alle vormen van discriminatie tegen vrouwen en nr. 18 van het Comité voor de rechten van het kind, over schadelijke praktijken, aangenomen op 4 november 2014.

44 K. GEURTS, *op. cit*, p. 259.

Schijnhuwelijk

Een schijnhuwelijk is een huwelijk waarin minstens een van beide partners niet de intentie heeft er een huwelijksleven op na te houden.[45] In België heeft dit concept vaak een migratiedimensie[46]. Volgens artikel 146 *bis* van het Burgerlijk Wetboek "is er geen huwelijk wanneer, ondanks de gegeven formele toestemmingen tot het huwelijk, uit een geheel van omstandigheden blijkt dat de intentie van minstens één van de echtgenoten kennelijk niet is gericht op het tot stand brengen van een duurzame levensgemeenschap, maar enkel op het bekomen van een verblijfsrechtelijk voordeel dat is verbonden aan de staat van gehuwde".

Artikel 79*bis* van de vreemdelingenwet[47] stelt dat zowel het gedrag van de persoon die een schijnhuwelijk voltrekt[48] als diegene die een geldsom ontvangt als beloning voor het sluiten van zo'n huwelijk strafrechtelijk berecht kan worden.[49] Ook wie gebruik maakt van geweld of bedreiging om iemand anders tot een dergelijk huwelijk te dwingen wordt vervolgd.[50] Artikel 79*ter* van diezelfde wet bestraft op dezelfde manier de gedwongen wettelijke samenwoning.

In verschillende verslagen heeft Myria gewezen op het gebruik van huwelijken of wettelijke schijnsamenwoning als modus operandi van mensenhandel.[51] Het maakte ook veel analyses over de strijd tegen schijnhuwelijken en schijnsamenwoningen en hun impact op het recht op gezinsleven van de betrokken vreemdelingen[52].

45 N. BENSAID en A. REA, *op. cit.*, p. 21.
46 Voor een uitgebreid overzicht van de procedures en de rechten van de betrokken personen, zie met name: Brochure Huwelijk en wettelijke samenwoning in België, beschikbaar op www.myria.be.
47 Wet van 15 december 1980 over toegang tot het grondgebied, verblijf, vestiging en verwijdering van vreemdelingen.
48 De straffen in dat geval bedragen een gevangenisstraf van een maand tot drie jaar en een boete van vijftig tot vijfhonderd euro.
49 De straffen in dat geval bedragen een gevangenisstraf van twee maanden tot vier jaar en een boete van honderd tot tweeduizend vijfhonderd euro.
50 In dat geval bedragen de straffen een gevangenisstraf van drie maanden tot vijf jaar en een boete van tweehonderd vijftig tot vijfduizend euro.
51 Zie deel 2, hoofdstuk 2, punt 1.1.2. en hoofdstuk 4, punt 1.1. (schijnhuwelijken); Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2011, *Het geld dat telt*, pp. 86, 91-94 en 98-103 ; Jaarverslag Mensenhandel 2013, *Bruggen slaan*, pp. 13, 17, 23, 25 en 107.
52 Voor een kritische analyse van het bestrijdingssysteem tegen schijnhuwelijken, zie het jaarverslag *Migratie 2013*, pp. 106 tot 110, en ook het jaarverslag *Migratie 2007*, pp. 124 tot 129, zie over het gebrek aan betrouwbare gegevens over schijnhuwelijken het jaarverslag *Migratie 2012*, p. 86. Zie ook: Bruno Langhendries **" Les bébés papiers : Derrière le concept choc, un nouveau risque de discrimination des familles en migration ", beschikbaar op:** www.adde.be/publications/newsletter/newsletters-2013/92-novembre-2013/edito-newsletter-adde-92-novembre-2013.

Grijs huwelijk

Dan is er nog het zogenaamde grijze huwelijk (soms ook schijnliefdeshuwelijk) waarbij "een van beide personen oprecht en te goeder trouw is en slachtoffer is van manipulatie van de partner, die er enkel op uit is een verblijfsrecht in België te verkrijgen".[53] We hebben het dan over een bedrieglijk huwelijk, ook bedoeld door artikel 146*bis* van het Burgerlijk Wetboek.[54] In dat geval heeft slechts een van beide echtgenoten de intentie er een duurzame levensgemeenschap op na te houden.

2. DE SLACHTOFFERS VAN GEDWONGEN HUWELIJKEN IN BELGIË

2.1. | Omvang van het fenomeen

Door de zeer lage registratiegraad is er weinig bekend over het exacte aantal gedwongen huwelijken.[55] Omwille van tal van redenen (angst, schaamtegevoel, ambivalentie, loyauteit tegenover de familie, ...) maken slachtoffers haast nooit melding van de feiten aan de overheden, of zelfs aan verenigingen. Officiële cijfers zijn er dan ook amper. Zo heeft de Belgische politie sinds 2010 slechts 56 klachten van gedwongen huwelijken geregistreerd.[56]

53 N. BENSAID en A. REA, *op. cit.*, p. 21.
54 *Ibid.*, p. 25.
55 "Gedwongen huwelijk? ", *Handleiding voor dienstverleners*, 2015, *op. cit.*, p. 12 ; N. BENSAID en A. REA, *op. cit.*, pp. 23-36.; E. LEYE " Gedwongen huwelijken in België: een kwalitatief onderzoek bij professionelen", toespraak in het kader van de studiedag: "Suggesties voor de aanpak van kind - en gedwongen huwelijken in België en in Belgische partnerlanden", *op . cit.*, 24 maart 2015. Tijdens deze toespraak kwamen in grote lijnen de resultaten aan bod van de Europese studie over gedwongen huwelijken als een nieuwe vorm van mensenhandel in Europa en waarvan het Belgische luik is toevertrouwd aan het International Centre for Reproductive Health van de Universiteit Gent (ICRH) (website van de studie: www.matrifor.eu (resultaten beschikbaar in november 2015)). De studie bevestigt dat er voor België weinig representatieve gegevens over gedwongen huwelijken beschikbaar zijn en dat ze ook amper worden gemeld.
56 Persbericht van 24 maart 2015 van het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen, Plan België en het ICRH, "Gedwongen huwelijken en kindhuwelijken: ook in België een realiteit, maar niet onvermijdelijk". Het bericht wijst er ook op dat het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen (CGVS) tussen 2009 en 2013, 3397 asielaanvragen heeft behandeld die te maken hadden met gedwongen huwelijken.

In Brussel is het aantal gemelde gevallen van gedwongen huwelijken *stricto senso* marginaal.[57] Tussen 2009 en 2011 werd in vijftien van de negentien Brusselse gemeenten geen enkel geval van gedwongen huwelijk genoteerd.[58] Dat betekent niet dat het fenomeen niet bestaat. Alleen zijn de gemeenteambtenaren niet opgeleid om het op te sporen, wat wel het geval is voor schijn- of grijze huwelijken.[59] De federale politie heeft tussen 2009 en 2011 twaalf klachten voor gedwongen huwelijken geregistreerd, de gemeentepolitie heeft er in diezelfde periode geen enkele geregistreerd.[60] Blijkbaar worden de gevallen van gedwongen huwelijken niet als dusdanig door de diensten van de federale politie geregistreerd en/of worden die niet bij de politiediensten gemeld door de slachtoffers van gedwongen huwelijken.[61]

Voor de verenigingen op het terrein is de situatie enigszins anders. Een aantal van die verenigingen, zoals het *Réseau Mariage et Migration* in Brussel en de *Service droit des jeunes* in Luik, wordt relatief vaak met situaties van gedwongen huwelijken geconfronteerd. Zo zouden ze er jaarlijks tussen de twintig en dertig moeten behandelen.[62]

Een mogelijke, of toch minstens gedeeltelijke verklaring voor het geringe aantal geregistreerde gedwongen huwelijken is de gebrekkige sensibilisering en opleiding van het institutionele personeel rond deze problematiek. Ze slagen er moeilijk in potentiële gevallen te detecteren en slachtoffers zover te krijgen om aangifte te doen.[63] Bovendien is het gedwongen huwelijk, net zoals andere types van geweld binnen het gezin, een fenomeen dat zich binnen de intimiteit van het gezin afspeelt. Ook daarom is het moeilijk op te sporen. Officiële instellingen worden slechts in heel beperkte mate rond dit fenomeen gesensibiliseerd. Hun aandacht gaat vooral naar de strijd tegen bedrieglijke huwelijken.[64]

Initiatieven zoals het *Réseau Mariage et Migration* doen wel een poging om zowel parket als politiediensten te sensibiliseren.[65] Het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen heeft in samenwerking met het *Réseau Mariage et Migration* en andere partners een handleiding voor dienstverleners uitgebracht.[66] Ze streven daarmee een dubbele doelstelling na: ervoor zorgen dat dienstverleners potentiële of effectieve slachtoffers van gedwongen huwelijken herkennen en hen een aantal pistes aanreiken om slachtoffers te begeleiden.

Sinds juli 2013 kunnen slachtoffers of potentiële slachtoffers van gedwongen huwelijken terecht bij een anonieme telefoondienst van het *Réseau Mariage et Migration*, waar ze volledig vertrouwelijk hun verhaal kunnen doen.[67]

2.2. | Profiel van de slachtoffers

In België focussen projecten rond gedwongen huwelijk meer op jongeren die nog net niet meerderjarig zijn en bij de gedwongen huwelijken zelf vooral op jongvolwassenen.[68] Een typeprofiel van slachtoffers van gedwongen huwelijken bestaat er evenwel niet: het kan net zo goed om minderjarigen als om meerderjarigen gaan, of zowel om een eerste huwelijk als om een gedwongen tweede huwelijk.[69] De stereotypes over de figuur van het slachtoffer van een gedwongen huwelijk moeten dus worden genuanceerd. Zowel jongens als meisjes kunnen slachtoffer worden van zo'n huwelijk en het fenomeen blijft niet beperkt tot een specifieke groep, het komt voor in verschillende groepen van buitenlandse afkomst (Zuidoost-Azië, Noord-Afrika, Subsaharaans en Oost-Afrika, Europa en het Midden-Oosten). Daarom is het belangrijk elke situatie apart te bekijken.[70]

De stereotypes over de figuur van het slachtoffer van een gedwongen huwelijk moeten dus worden genuanceerd.

De redenen waarom een familie een huwelijk oplegt zijn divers.[71] Soms gaat het erom de eer van de familie hoog te houden of de maagdelijkheid van het jonge meisje te bewaren, in andere gevallen wil men een liefdesrelatie voorkomen die door de familie als ongepast wordt beschouwd, of plooit men onder druk van naasten, familie of de gemeenschap …

Vaak ondergaat het slachtoffer van een gedwongen huwelijk partnergeweld (seksueel, fysiek, psychologisch).

57 N. BENSAID en A. REA, *op. cit.*, p. 10.
58 *Ibid.*, p. 28.
59 *Ibidem.*
60 *Ibid.*, p. 29.
61 *Ibidem.*
62 "Gedwongen huwelijk? " *Handleiding voor dienstverleners*, 2015, *op. cit.*, p. 12.
63 N. BENSAID en A. REA, *op. cit.*, p. 31.
64 *Ibid.*, pp. 60-61.
65 *Ibid*, p. 31 en pp. 40-42.
66 Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen, "Gedwongen huwelijk?" *Handleiding voor dienstverleners*, 2015, beschikbaar op volgend adres: http://igvm-iefh.belgium.be/nl/binaries/84%20-%20Gedwongen%20huwelijk.%20Handleiding%20voor%20dienstverleners_tcm336-268267.pdf
67 www.mariagemigration.org/index.php/fr/menu-accueil-tel.
68 "Gedwongen huwelijk? " *Handleiding voor dienstverleners*, 2015, *op. cit.*, p. 15.
69 *Ibid.*, p. 14.
70 *Ibid.*, pp. 14-15.
71 Zie daarover Gedwongen huwelijk?, *Handleiding voor dienstverleners*, 2015, *op. cit.*, p. 18 en E. RUDE-ANTOINE, op. cit., p. 31. Die auteur haalt aan dat gedwongen huwelijken ook oorzaken hebben die specifiek gelinkt kunnen worden aan het migratiefenomeen (met name de zorg om het migratieproces verder te zetten door de komst van de partners van de nieuwkomers).

Soms worden de slachtoffers uitgebuit door de schoonfamilie en verplicht om voor het hele gezin huishoudelijke taken uit te voeren.[72] Dat soort situaties heeft veel weg van mensenhandel zoals we in het volgende punt zullen zien.

3. GEDWONGEN HUWELIJK, KINDHUWELIJK EN MENSENHANDEL

3.1. | Gedwongen huwelijk: een vorm van mensenhandel?

De definities van gedwongen huwelijken en mensenhandel overlappen elkaar.[73] Beide fenomenen bevatten een element van dwang. In een aantal gevallen gaat het bij een gedwongen huwelijk om echte uitbuiting zoals seksuele uitbuiting (echtelijke verkrachting, prostitutie, pornografie) of economische uitbuiting (huishoudelijk werk). Soms is het doel van een huwelijk op jonge leeftijd ook gedwongen bedelarij of uitbuiting van criminele activiteiten.[74]

Het gedwongen huwelijk is niet expliciet opgenomen in de definitie van mensenhandel, noch op internationaal vlak (Palermo Protocol[75]), noch op Europees vlak (Overeenkomst van de Raad van Europa[76] en Europese richtlijn[77]). In die instrumenten bestaat mensenhandel uit drie bestanddelen:

- een materiële daad (werven, vervoeren, overbrengen van, onderdak bieden ... van/aan een persoon);
- een uitbuitingsfinaliteit (seksuele uitbuiting, via het werk onder meer);
- het gebruik van bepaalde middelen (dwang, bedrog, bedreigingen, misbruik van een kwetsbare situatie ...).

Het gedwongen huwelijk kan evenwel een vorm van mensenhandel zijn als die verschillende bestanddelen verenigd zijn. Zo kan het gedwongen huwelijk in sommige gevallen een manier zijn om vrouwen en meisjes te ronselen met het oog op seksuele uitbuiting of uitbuiting via het werk, in andere gevallen het resultaat of de finaliteit van mensenhandel.[78] In het eerste geval is het gedwongen huwelijk een *middel* ten dienste van mensenhandel aangezien het huwelijk wordt gesloten "om een persoon te verwerven, te kopen, te koop aan te bieden, te verkopen of te ruilen om die uit te buiten"[79] (seksueel, door arbeid of andere). In het tweede geval is het gedwongen huwelijk het uiteindelijke doel van de mensenhandel: "in dat geval worden slachtoffers eerst geworven, vervoerd, overgebracht, onderdak geboden of opgevangen om te worden verkocht als echtgenoten, waarbij het huwelijk wordt gesloten onder fysieke en/of psychologische dwang en de echtgenote vervolgens in een situatie van slavernij terechtkomt of fysieke en/of seksuele misbruiken moet ondergaan".[80]

Om een gedwongen huwelijk in bepaalde gevallen als mensenhandel te kunnen beschouwen, dient het bewijs te worden geleverd dat het huwelijk voldoet aan de criteria van mensenhandel: enerzijds het gebruik van bepaalde middelen (dwang, bedrog, ...) door de aanstichter van het gedwongen huwelijk en anderzijds de uitbuiting waarvan de gehuwde vrouw het slachtoffer is.[81] In het geval van kinderen dient het bewijs van dwang of een ander middel niet te worden geleverd, de uitbuiting bestaat dan *de facto*. Het huwelijk als dusdanig kan dan worden beschouwd als een vorm van uitbuiting, zelfs als een vorm van overbrenging van een kind, van een volwassene naar een andere.[82]

72 "Gedwongen huwelijk? " *Handleiding voor dienstverleners*, 2015, *op. cit.*, p. 21.

73 Zie in dit verband E. JIMENEZ, M. LAMBOLEY, M.-M. COUSINEAU, "Le mariage forcé peut-il être une forme de traite en vertu du *protocole additionnel à la Convention des Nations Unies contre la criminalité transnationale organisée visant à prévenir, réprimer et punir la traite des personnes, en particulier des femmes et des enfants*?", Revue québécoise de droit international, (RQDI), 2011-2012, 24(2), pp. 91-111, spéc. p. 100.

74 Zie in dit verband infra, punt 3.3.

75 Aanvullend Protocol bij het Verdrag van de Verenigde Naties tegen grensoverschrijdende georganiseerde misdaad, gericht op de voorkoming, bestrijding en bestraffing van mensenhandel, in het bijzonder vrouwenhandel en kinderhandel.

76 Verdrag van de Raad van Europa nr. 197 inzake de bestrijding van mensenhandel, Warschau, 16 mei 2005.

77 Richtlijn 2011/36/EU van het Europees Parlement en van de Raad van 5 april 2011 inzake de voorkoming en bestrijding van mensenhandel en de bescherming van slachtoffers daarvan, en ter vervanging van Kaderbesluit 2002/629/JBZ van de Raad, *PB., L101 van 15 april 2011*. De Europese richtlijn vraagt de lidstaten de gedwongen huwelijken op te nemen in de definitie van mensenhandel.

78 In die zin E. JIMENEZ, M. LAMBOLEY, M-M. COUSINEAU, *op. cit.*, p. 93 en F. BOKHARI, "Stolen futures: Trafficking for forced child marriage in the UK ", ECPAT UK, 2009, beschikbaar via volgende link: www.ecpat.org.uk/sites/default/files/stolenfutures_ecpatuk_2009.pdf. Volgens het VN-Bureau voor drugs- en misdaadbestrijding (UNDOC) kunnen traditionele praktijken zoals gearrangeerde, uithuwelijking op jonge leeftijd of gedwongen huwelijken mee de mensenhandel in de hand werken (zie VN-Bureau voor drugs- en misdaadbestrijding, mensenhandel bestrijden. Handleiding voor parlementsleden, nr. 16 (2009)).

79 E. JIMENEZ, M. LAMBOLEY, M-M. COUSINEAU, *op. cit.*, p. 104.

80 *Ibidem.*

81 E. JIMENEZ, M. LAMBOLEY, M-M. COUSINEAU, *op. cit.*, p. 103. Volgens die auteurs kan het expliciet opnemen van het gedwongen huwelijk in de definitie van mensenhandel de criminalisering van de trafikanten en de bescherming van de slachtoffers van het gedwongen huwelijk vergemakkelijken (*Ibid.*, p. 108).

82 *Ibid.*, p. 104.

Het is bekend dat de Belgische wetgever de middelen of de *modi operandi* niet in de definitie van mensenhandel heeft opgenomen.[83] Die vormen wel de verzwarende omstandigheid van de inbreuk. Het Belgische Strafwetboek vereist immers enerzijds het bewijs van het materiële element van het misdrijf (het werven, vervoeren, overbrengen, onderdak bieden, de opvang van/aan een persoon, het nemen of overdragen van de controle op die persoon) en anderzijds de uitbuitingsfinaliteit (seksueel, door arbeid, uitbuiting van de bedelarij, het onwettige wegnemen van organen, of de dwang om een misdrijf te plegen). De Belgische wetgever wijst er overigens op dat het begrip "nemen van de controle" aan de definitie van mensenhandel is toegevoegd, zodat die onder meer ook betrekking zou hebben op de controle in het kader van een gedwongen huwelijk.[84]

De nieuwe gemeenschappelijke omzendbrief van het College van procureurs-generaal en de minister van Justitie inzake bestrijding van mensenhandel (COL 01/15)[85] maakt trouwens een onderscheid tussen het misdrijf mensenhandel en andere criminele fenomenen zoals het gedwongen huwelijk of illegale adoptie. De omzendbrief wijst er in dit verband op dat het gedwongen huwelijk (art. 391*sexies* van het Strafwetboek[86]) deel kan uitmaken van een proces van mensenhandel indien het dient om de persoon uit te buiten, wanneer het bijvoorbeeld wordt gebruikt om de controle te nemen over een persoon of om de controle over een persoon over te dragen. De slachtoffers van gedwongen huwelijken kunnen evenwel geen aanspraak maken op het beschermingsstatuut dat wordt toegekend aan slachtoffers van mensenhandel, tenzij ze ook slachtoffer zijn van mensenhandel.

Het begrip van overdracht van controle was ook het uitgangspunt van een recente beslissing van de correctionele rechtbank van Verviers. De rechtbank heeft namelijk geoordeeld dat er sprake was van mensenhandel in het geval van een uithuwelijking op jonge leeftijd (gewoonterechtelijk)[87] van twee minderjarigen. Volgens de rechtbank kon de verplichting voor het jonge meisje om binnen het gewoonterechtelijke huwelijk seksuele betrekkingen te ondergaan waarmee ze niet had ingestemd, worden beschouwd als een vorm van seksuele uitbuiting die binnen het toepassingsgebied van artikel 433*quinquies* van het Strafwetboek valt (mensenhandel).

Verplichte sexuele betrekkingen van een minderjarige binnen een gewoonterechtelijk huwelijk kunnen als mensenhandel beschouwd worden.

Uithuwelijking op jonge leeftijd en mensenhandel met het oog op seksuele uitbuiting: Correctionele rechtbank van Verviers, 30 januari 2014[88]

In deze zaak van een huwelijk op jonge leeftijd van twee minderjarigen, van wie het jonge meisje nog geen zestien jaar was, werden de ouders van beide minderjarigen vervolgd voor onder meer mensenhandel met het oog op seksuele uitbuiting, verkrachting, aanranding van de eerbaarheid met geweld en bedreigingen.

Beide families wilden een liefdesrelatie tussen hun kinderen bezegelen. De ouders van de jonge man hebben een som geld overhandigd aan de ouders van het jonge meisje. Dat bedrag was afhankelijk van het feit of het jonge meisje al dan niet nog maagd was, zoals de traditie het wil. Een feest werd georganiseerd, waarna de minderjarigen bij de familie van de jonge man seksuele betrekkingen hebben gehad. Het jonge meisje was toen ook ingetrokken bij de familie van de jonge man. Ze moest er huishoudelijke taken verrichten, waardoor ze vaak afwezig was op school.

De rechtbank veroordeelde hen onder meer voor mensenhandel en ging ervanuit dat er wel degelijk sprake was van een overdracht van controle op het jonge minderjarige meisje, om de misdrijven verkrachting, aanranding van de eerbaarheid met geweld en bedreigingen en bederf van de jeugd tegenover haar te kunnen plegen. De overdracht van gezag bleek zowel uit de overhandiging van het geld, als uit de 'verhuis' van de minderjarige naar de familie van de jonge man. Alle beklaagden waren er zich overigens van bewust dat het feestje dat was georganiseerd, zou leiden tot seksuele relaties tussen de kinderen. Het bestanddeel met het oog op het laten plegen van het misdrijf werd eveneens aangetoond.

83 Zie voor de definitie van mensenhandel in Belgisch recht bovenstaande voetnoot 4.

84 Zie supra, punt 1.

85 COL 01/2015 betreffende het opsporings- en vervolgingsbeleid inzake mensenhandel. Zie in dit verband, dit verslag, deel 2, hoofdstuk 1 (recente juridische en politieke ontwikkelingen), punt 2.2.

86 Dit artikel bestraft het gedrag van wie iemand door geweld of bedreiging dwingt, of gepoogd heeft te dwingen een huwelijk aan te gaan.

87 Onder uithuwelijking op jonge leeftijd verstaan we dus elke vorm van huwelijk tussen twee personen van wie een nog geen 18 jaar is.

88 Deze beslissing is definitief en beschikbaar op de website van Myria: www.myria.be. Voor een commentaar op deze beslissing, zie. F. KURZ, "Un trop long dimanche de fiançailles ou lorsque le respect de la tradition mène au viol et à la traite des êtres humains", *R.D.J.*, 2014, nr. 339, pp. 23-29.

3.2. | Uithuwelijking op jonge leeftijd en mensenhandel: een aantal voorbeelden uit Europa

Volgens een studie van ECPAT[89][90] worden kinderen naar en vanuit **het Verenigd Koninkrijk** gesmokkeld voor een gedwongen huwelijk.[91] Het gaat zowel om Britse kinderen die in het Verenigd Koninkrijk zijn geboren en het land uit worden 'gesmokkeld', als om kinderen die het Verenigd Koninkrijk binnen worden 'gesmokkeld' op basis van valse huwelijksbeloftes om uiteindelijk seksueel te worden uitgebuit.[92] Soms gaat het ook om migrantenkinderen die het Verenigd Koninkrijk binnenkomen met valse identiteitsdocumenten waaruit moet blijken dat ze ouder zijn, en die dan in hun land van herkomst, of in een zeldzaam geval in het Verenigd Koninkrijk, onder dwang worden uitgehuwelijkt aan een Brits onderdaan.[93]

Het huwelijk wordt hier gebruikt als rekruteringsmethode voor kinderhandel: het gaat om jonge meisjes die als verloofde of liefje worden gerekruteerd en met huwelijksbeloftes naar het Verenigd Koninkrijk worden gesmokkeld. Ze hopen er een beter leven te kunnen leiden maar worden uiteindelijk seksueel uitgebuit.[94] We hebben hier te maken met de loverboy-methode (liefdesrelatie) die aan bod komt in het volgende hoofdstuk.

Voor gedwongen huwelijk die het resultaat van mensenhandel zijn, haalt ECPAT het typische scenario aan van jonge Britse meisjes, vooral afkomstig uit Zuid-Azië, die naar het buitenland worden gebracht om er onder dwang te worden uitgehuwelijkt. Zodra ze in het buitenland zijn, ondergaan ze verschillende vormen van geweld (fysiek, psychologisch) en wordt hun paspoort afgenomen.[95]

Frankrijk kreeg de afgelopen jaren te maken met verschillende vormen van criminaliteit gepleegd door minderjarigen. Het bekendste geval was ongetwijfeld de zaak van de pickpockets in de metro. In die zaak werden minderjarigen, vooral jonge meisjes uit de Romagemeenschap, uitgebuit in het kader van een grootschalige familiale criminele organisatie, die in verschillende Europese landen actief was.[96] Ze werden onder meer in Bosnië geronseld voor een reëel of fictief huwelijk met een man die in het buitenland leefde en die behoorde tot een van de takken van het netwerk. In ruil kreeg de familie van de meisjes een geldsom.[97] In zijn werk over kinderhandel legt socioloog Olivier Peyroux[98] uit hoe de tradities rond het uithuwelijken op jonge leeftijd in bepaalde Romagemeenschappen worden misbruikt voor uitbuiting. Zo biedt de schoonmoeder de ouders van de toekomstige echtgenote een geldsom aan, die kan variëren van enkele honderden euro's tot meer dan 100.000 euro. Die bruidsschat, die typisch is voor het gewoonterechtelijk huwelijk, verliest zo zijn symboolfunctie en wordt uiteindelijk een 'bruidsprijs'. De jonggehuwde verhuist vervolgens naar haar nieuwe familie en wordt hun eigendom. Ze wordt ingezet om diefstallen te plegen, huishoudelijk werk te verrichten en heel soms ook om zich te prostitueren. Eens ze is gehuwd via die misbruikte traditie, moet de schoondochter de uitbetaalde som terugbetalen. We hebben hier dus te maken met schuldslavernij. Hoe hoger bovendien de betaalde bruidsschat, hoe sterker het gevoel van loyauteit tegenover de uitbuitende schoonfamilie.[99]

Elke criminele organisatie heeft zo haar eigen controlesysteem. Soms is het huwelijk fictief omdat de man al een echtgenote heeft, in andere gevallen treedt ze toe tot een familie en heeft het meisje een echte echtgenoot. Vaak is het dan de schoonmoeder die haar eigen schoondochter controleert. De mate van uitbuiting is afhankelijk van de plaats binnen de familiestructuur. Het gevaar bestaat dat die kinderen eerder worden beschouwd als gevangenen van een cultureel systeem

89 ECPAT is het acroniem voor "End Child Prostitution, Child Pornography and Trafficking of Children for sexual purposes". Een internationale ngo die de strijdt aanbindt tegen commerciële seksuele uitbuiting van kinderen.

90 F. BOKHARI, "Stolen futures: Trafficking for forced child marriage in the UK", ECPAT UK, 2009, p. 7, beschikbaar via volgende link: www.ecpat.org.uk/sites/default/files/stolenfutures_ecpatuk_2009.pdf. De studie had betrekking op 48 gevallen van mensenhandel met het oog op een gedwongen huwelijk. De 'Forced marriage unit (FMU) is de centrale eenheid 'gedwongen huwelijken' van de Britse overheid die gevallen behandelt en het beleid bepaalt inzake gedwongen huwelijken. Jaarlijks krijgt de dienst gemiddeld 300 à 500 gevallen te verwerken en in 30% van die gevallen zijn er kinderen bij betrokken.

91 Meestal gaat het om bevolkingsgroepen die afkomstig zijn uit Bangladesh en Pakistan.

92 In dat geval gaat het meestal om meisjes uit Oost-Europa.

93 F. BOKHARI, *op. cit.*, p. 17.

94 *Ibid.*, p. 19.

95 *Ibid.*, p. 20.

96 Het gaat om de zaak Hamidovic. Fehim Hamidovic, het clanhoofd, werd in mei 2013 door de correctionele rechtbank van Parijs veroordeeld tot 7 jaar gevangenisstraf. Deze zaak kreeg veel aandacht in de pers, zie o.a. ::// www.lemonde.fr/societe/article/2013/05/15/le-chef-du-clan-hamidovic-condamne-a-sept-ans-de-prison_3233856_3224.html.

97 O. PEYROUX, *Délinquants et victimes, la traite des enfants d'Europe de l'Est en France*, Paris, 2013, p. 23). Zie ook "La traite des êtres humains dans des situations de conflits et post-conflits", recherche-action, rapport intermédiaire, Caritas, juin 2015, p. 41, beschikbaar via volgende link: http://contrelatraite.org/IMG/pdf/recherche_action_traite_et_conflits_fr_10_juin_2015.pdf

98 O. PEYROUX, *Délinquants et victimes, la traite des enfants d'Europe de l'Est en France*, Paris, 2013, p. 97 tot 101.

99 *Lutte contre la traite des êtres humains en Europe du Sud-Est*, lettre des représentations permanentes, n°2 février 2015, p. 4, beschikbaar via volgende link: www.delegfrance-onu-vienne.org/la-lutte-contre-la-traite-des-etres-humains-en-Europe-du-Sud-Est.

dan als slachtoffers van mensenhandel. De problematiek van de bescherming van die minderjarige dreigt op die manier op de achtergrond te geraken.[100]

Volgens een nota over mensenhandel in **Macedonië**[101]**,** worden heel wat jonge meisjes onder dwang uitgehuwelijkt om vervolgens in het buitenland te gaan wonen. In de Romagemeenschap in Macedonië is het gewoonterechtelijk huwelijk van jonge meisjes tussen dertien en zestien jaar nog een courante praktijk. De ouders van het meisje kiezen de partner uit, vaak zonder haar instemming. De familie van de toekomstige echtgenoot betaalt tussen de 3.000 en 5.000 euro voor de traditionele huwelijksceremonie en voor de gouden juwelen van de jonge bruid. Ook hier gaat het in feite om een misbruik van de praktijk van de uithuwelijking op jonge leeftijd, wat bijna neerkomt op de verkoop van kinderen. Deze verkoop van kinderen is een zaak van een minderheid van de Romagemeenschap, die fel gemarginaliseerd is en in extreme armoede leeft. Het zijn net die families die vaak het doelwit zijn van de tussenpersonen die actief zijn in Macedonië.

Bij de mensenhandelaars gaat het om Serviërs, Kosovaren of Macedoniërs uit de Romagemeenschap die in West-Europa leven, alleen of met hun familie, in wettig of onwettig verblijf. Vaak gaat het om een criminele groep en soms behoren de leden van de groep tot dezelfde familie. Een regionale ronselaar rekruteert lokale ronselaars. Zij krijgen dan de opdracht de slachtoffers op te sporen en fungeren als tussenpersoon tussen de opdrachtgevers en de familie van de jonge bruid. Zij onderhandelen ook over de geldsom die de familie zal krijgen. Vaak geven ze foute informatie over de toekomstige bruidegom. Eens ze op haar bestemming aankomt, beseft het slachtoffer dat het om bedrog gaat: haar man is niet dezelfde als op de foto die ze te zien kreeg, vaak is hij veel ouder. Na hun aankomst bij de familie moeten de slachtoffers hun paspoort afgeven. Ze worden bedreigd, ze moeten gedwongen huishoudelijk werk verrichten en soms worden ze verkracht, niet alleen door hun man maar ook door hun schoonvader. Ze worden verplicht te gaan bedelen of diefstallen te plegen.

Deze vorm van mensenhandel heeft vaak België, Duitsland, Frankrijk, Italië en Spanje als eindbestemming.

Zo werd een meisje van dertien geïdentificeerd als slachtoffer van mensenhandel in het kader van een gedwongen huwelijk in 2013 in België. Het leidde tot een internationale samenwerking inzake strafzaken. De dader werd veroordeeld tot twaalf jaar gevangenis.

3.3. | Uithuwelijking op jonge leeftijd en mensenhandel in België

Aan het begin van dit hoofdstuk hebben we reeds gewezen op het kleine aantal aangiftes van gedwongen huwelijken. Het hoeft dan ook niet te verbazen dat over het fenomeen van uithuwelijking op jonge leeftijd weinig bekend is.

Volgens een lopende Europese studie waaraan de universiteit Gent deelneemt voor België[102], is het gedwongen huwelijk in België een zaak van zowel etnische minderheden die al lang in België zijn gevestigd (zoals mensen van Turkse en Marokkaanse afkomst), als van nieuwe migranten (zoals mensen uit Servië en Tsjetsjenië). Het fenomeen betreft zowel mannen als vrouwen, maar vrouwen kunnen er minder aan ontsnappen of minder op reageren. De studie leert ook dat huwelijken op jonge leeftijd in België een realiteit zijn bij de Roma[103] en mensen van Afghaanse afkomst.

Ook een contact dat rond de Romaproblematiek werkt, vertelde ons over gearrangeerde kindhuwelijken bij bepaalde Romagemeenschappen uit de Balkan (Kosovo, Macedonië) die al lang in België verblijven: zo worden onder meer kindhuwelijken gearrangeerd met families die in Duitsland wonen.

Het opvangcentrum Esperanto, dat heel specifiek minderjarigen opvangt die vermoedelijk het slachtoffer zijn van mensenhandel, werd de laatste jaren geconfronteerd met jonge meisjes die zijn uitgehuwelijkt op hun twaalfde, dertiende, veertiende en vijftiende. Meestal ging het om huwelijken die waren gearrangeerd door de vader die in ruil een geldsom kreeg. Dat leidde tot

100 O. PEYROUX, *op. cit.,* p. 100.

101 Nota inzake mensenhandel in Macedonië in het kader van gedwongen huwelijken (opdracht in Skopje van 7 tot 10 juli 2014), Franse Republiek (intern document).

102 Het gaat hier om een studie over gedwongen huwelijken als een nieuwe vorm van mensenhandel in Europa (website van de studie: www.matrifor.eu (resultaten beschikbaar in november 2015) die reeds elders in deze focus aan bod is gekomen, zie voetnoot 55. Ze is tijdens een studiedag voorgesteld door E. LEYE: "Suggesties voor de aanpak van kind- en gedwongen huwelijken in België en in Belgische partnerlanden", *op. cit.*, 24 maart 2015.

103 Zo verklaart een Romasteward in Sint-Niklaas het volgende: "van de 60 gezinnen die we volgen hebben er vijf een toekomstige minderjarige bruid naar hier gehaald".

situaties van huishoudelijke uitbuiting, seksueel misbruik en zelfs het plegen van misdrijven. Over het algemeen waren families die al een tijdje in België waren gevestigd daarbij betrokken. De jonge meisjes zijn laag- of zelfs helemaal niet geschoold. Zij die gedwongen worden uitgehuwelijkt, worden sowieso door Esperanto opgevangen omdat achter die uithuwelijking op jonge leeftijd vaak een situatie van dwangarbeid (huishoudelijk) of bedelarij schuilgaat.

Zo werden de twee opgevangen slachtoffers van huishoudelijke, allebei uit de Romagemeenschap, ook gedwongen uitgehuwelijkt.[104] Het eerste meisje was Servisch en leefde al jaren met haar familie in België. Op dertienjarige leeftijd was ze gedwongen uitgehuwelijkt, nadat ze aan een andere Romafamilie in België was 'verkocht'. Ze werd niet alleen als huisslaaf ingezet, maar ze moest ook voldoen aan de seksuele behoeften van haar echtgenoot, die ook minderjarig was. De situatie leidde uiteindelijk tot de veroordeling door de correctionele rechtbank van Verviers van de ouders van de jongeman en van het jonge meisje wegens mensenhandel met het oog op seksuele uitbuiting.[105] De feiten kwamen aan het licht dankzij de waakzaamheid van de directeur van de school waar het meisje was ingeschreven. Die maakte zich zorgen over haar herhaalde afwezigheid en had haar daarover aangesproken. Daarop kwam ze met de feiten naar buiten.

Ter vergelijking vermelden we nog een gelijkaardig geval van een jong meisje dat ook op jonge leeftijd werd uitgehuwelijkt en dat blijkbaar als huishoudslaafje werkte bij haar schoonfamilie. Ook zij werd in 2012 opgevangen door Esperanto. In tegenstelling tot de vorige situatie leidden de vervolgingen voor mensenhandel met het oog op uitbuiting door arbeid wegens een gebrek aan bewijzen tot een vrijspraak.

104 Activiteitenverslag 2013 van het centrum Esperanto.

105 Corr. Verviers, 30 januari 2014 (definitief), beschikbaar op www.myria.be. Zie ook supra, punt 3.1.

Uithuwelijking op jonge leeftijd en mensenhandel met het oog op uitbuiting door arbeid: Correctionele rechtbank Henegouwen, afdeling Charleroi, 13 oktober 2014, 10de k.[106]

De beklaagden, een Servisch koppel, werden alleen vervolgd voor mensenhandel met het oog op economische uitbuiting. Ze werden ervan beschuldigd hun minderjarige schoondochter te hebben uitgebuit door haar huishoudtaken bij hun thuis te laten uitvoeren. Ze was gehuwd met de zoon van de beklaagde die met zijn familie in België woonde. Ze was volgens de lokale gebruiken al twee of drie keer uitgehuwelijkt. Dit huwelijk was gearrangeerd door de beklaagden en de moeder van het slachtoffer. Het slachtoffer zelf heeft zich burgerlijke partij gesteld.

In haar vonnis van 13 oktober 2014 oordeelde de correctionele rechtbank van Charleroi dat de echtheid van de feiten van uitbuiting niet door elementen uit het dossier werd aangetoond. Het klopte dat de burgerlijke partij bepaalde huishoudelijke taken moest uitvoeren maar ze was niet verplicht alle huishoudelijke taken te doen en haar schoonmoeder werkte misschien wel net zoveel als zij. De rechtbank wees er trouwens wel op dat ook al mochten mannen dan wel cultureel gesproken vrijgesteld zijn van huishoudelijk taken, dat nog niet wil zeggen dat de burgerlijke partij als slaaf van de familie mocht worden ingezet.

Volgens de rechtbank ontbrak ook het morele element van mensenhandel: ook al stond vast dat de omstandigheden waarin de burgerlijke partij was gehuisvest in strijd waren met de menselijke waardigheid, toch was daarom niet aangetoond dat ze was gehuisvest om door de familie te worden uitgebuit, terwijl het bijzonder opzet voor de tenlastelegging was vereist. De beklaagden en hun vier kinderen behandelden haar als jonge persoon, schoondochter en echtgenote. De beklaagden bleven erbij nooit te hebben beseft haar te hebben mishandeld, of zelfs te hebben uitgebuit. De rechtbank gaf wel toe dat heel wat gedragingen en uitspraken van de beklaagden en hun familie, en ook de manier waarop ze is uitgehuwelijkt, choqueerden of zelfs verontwaardiging opriepen, en dat het mogelijk was dat de beklaagden van de noodsituatie van de burgerlijke partij hebben geprofiteerd om haar naar België te brengen met de bedoeling haar huishoudelijke taken te laten opknappen. Toch was de rechtbank van oordeel dat het dossier niet aantoonde dat ze gedwongen aan het werk was gezet, noch dat de beklaagden daarop uit waren door haar uit Servië te laten overkomen en hier te huisvesten. Omdat dat er twijfel bestond over zowel het materiële als het morele element van de inbreuk, sprak de rechtbank de beklaagden vrij.

In beroep bevestigde het hof van beroep van Bergen in een arrest van 24 februari 2015 de vrijspraak uit eerste aanleg voor mensenhandel.

106 Zie ook deel 2, hoofdstuk 4, punt 1.2.8.

Het tweede in 2013 opgevangen jonge meisje dat slachtoffer was van huishoudelijke uitbuiting is van Roemeense afkomst. Haar parcours is hetzelfde als dat van het eerste meisje maar de feiten speelden zich af in Frankrijk. Uit dit ongewilde huwelijk is een dochtertje geboren. Daarop kreeg ze constant te horen dat ze zonder haar kind uit de 'schoonfamilie' zou worden gebannen als ze zich niet schikte naar hun eisen. Dagelijks moest ze ook geld binnenbrengen door te gaan bedelen. Nadat ze de familie is ontvlucht en met haar dochter in België is terechtgekomen, werd ze slachtoffer van een ontvoering. Een aantal dagen later is ze opnieuw in Frankrijk aangetroffen en is ze om veiligheidsredenen ondergebracht bij Esperanto.

Een ander jong meisje dat door Esperanto was begeleid, was een Macedonische uit de Romagemeenschap, die het slachtoffer was van uitbuiting in de bedelarij. Vooraf was ze in haar herkomstland uitgehuwelijkt aan een jonge Albanees. In dat geval zou het echter gaan om een huwelijk waarmee was ingestemd en waaruit een dochtertje was geboren. De minderjarige deed meermaals haar beklag over echtelijk geweld, zowel fysiek als psychologisch. Toen het koppel niet in de centra van Fedasil was ondergebracht, ging het minderjarige meisje bedelen met haar kind, meer om te overleven dan omdat haar man het haar verplichtte. Het meisje werd wel bedreigd door haar echtgenoot: als ze niet terug bij hem introk, zou hij hun kind meenemen naar Albanië. Ook al was ze geen slachtoffer in de zin van artikel 433*quinquies* van het Strafwetboek, toch moesten zij en haar kind bijzondere bescherming krijgen.

Esperanto heeft ook jonge Bosnische meisjes opgevangen die op het punt stonden gedwongen te worden uitgehuwelijkt en die het slachtoffer waren van zware mishandeling door hun familie. Bijzondere beschermingsmaatregelen en plaatsing op een discrete locatie waren noodzakelijk. Daarom zijn ze bij Esperanto geplaatst.

In 2014 waren van de 22 nieuwe minderjarigen die Esperanto heeft opgevangen, vier het slachtoffer van een gedwongen huwelijk. Een van die jonge meisjes moest diefstallen plegen bij particulieren. Voor 2015 laat Esperanto weten verschillende vermoedens te hebben over gedwongen huwelijken van jongeren die zijn opgepakt in het kader van de verplichting om wanbedrijven te plegen.

Het opvangcentrum voor kwetsbare niet-begeleide minderjarige vreemdelingen Minor-Ndako[107] heeft onder meer een minderjarig Roemeens meisje opgevangen dat moest bedelen en seksueel werd uitgebuit. Ze maakte deel uit van een groep van slachtoffers die moest bedelen en soms stelen voor rekening van verschillende beklaagden. Ze ging ervan uit dat ze de echtgenote was van een ander slachtoffer, een oudere jongen, en was de partner (niet officieel huwelijk) van ander slachtoffer. Deze zaak is voor de correctionele rechtbank en het hof van beroep van Gent wegens een gebrek aan bewijzen op een vrijspraak uitgedraaid.[108]

Dat soort situaties wordt soms niet als mensenhandel beschouwd omdat de jongere schrik heeft om klacht in te dienen (risico op represailles, familie-omgeving ...). Bovendien is het bewijs van uitbuiting soms moeilijk te leveren. Toch is het essentieel dat de jongere wordt beschermd.

3.4. | Goede praktijken aanmoedigen

Zoals we eerder aanhaalden is het fenomeen van de gedwongen kindhuwelijken relatief onbekend en ook moeilijk kwantificeerbaar. Koppels en gezinnen worden er tot in het meest intieme door geraakt. Bovendien gaat het om gevoelige materie zoals cultuur, tradities en godsdienst. De Coordination des ONG pour les droits de l'enfant (CODE, Coördinatie van ngo's voor kinderrechten) wijst er trouwens op dat deze materie "een moeilijk want cultureel debat losweekt, dat op de breuklijn ligt van normen en waarden die zowel door zij die ze aanklagen als door zij die ze al generaties lang toepassen, als 'rechtvaardig' worden beschouwd".[109] Iemand kan dan wel worden opgevangen en zijn eigenheden mogen dan wel worden gerespecteerd, toch mogen die praktijken niet ingaan tegen de fundamentele mensenrechten.[110]

Uit deze focus bleek al dat gedwongen huwelijken zeer weinig gemeld worden. Ze voltrekken zich immers in de privésfeer af en slachtoffers zijn niet erg happig om de feiten bij de overheden aan te geven. Dat heeft te maken met gevoelens van schaamte of angst, of loyauteit aan de familie. Verder blijkt ook dat de hulpverlening bij de Romagemeenschap, waar uithuwelijking op jonge

107 Zie ook verderop dit verslag, de externe bijdrage van dit centrum, "SOS minderjarige slachtoffers van mensenhandel".

108 Corr. West-Vlaanderen, afdeling Gent, 19 november 2014 en Hof van Beroep van Gent, 14 april 2015 (niet-gepubliceerd).

109 CODE, *Les mariages précoces et forcés, une réalité qui nous concerne !*, analyse CODE, oktober 2014, p. 1.

110 Zie over deze problematiek E. RUDE-ANTOINE, *op. cit.*, p. 10.

leeftijd frequent is, ontoereikend is.[111] Die huwelijken op jonge leeftijd worden niet beschouwd als gedwongen huwelijken. Er heerst ook onwetendheid en wantrouwen tegenover de officiële diensten.[112] De traditionele huwelijksgewoonten binnen de Romagemeenschap worden soms ook misbruikt om jonge meisjes uit te buiten, met name voor huishoudelijk werk of om hen te verplichten diefstallen te plegen. Sommige jonge meisjes hebben dan wel zelf aangifte van de feiten gedaan, toch blijft het opsporen van uitbuiting een moeilijke zaak. De jongere wordt bijvoorbeeld eerder als een delinquent(e) gezien en pas daarna als een potentieel slachtoffer.[113] Het slachtoffer heeft echter eerst en vooral bescherming nodig. Het aangehaalde voorbeeld van huishoudelijke uitbuiting bewijst bovendien hoe moeilijk het is het bewijs te leveren van de uitbuiting als die zich binnen de familiale sfeer afspeelt.

Professionals op het terrein blijken ook niet altijd gesensibiliseerd of over de nodige middelen te beschikken om potentiële gevallen van gedwongen huwelijken op te sporen.[114] Weinig professionelen zijn op de hoogte van de bepalingen inzake gedwongen huwelijk en van het nationale actieplan ter zake.[115] Of ze hebben schrik om bepaalde gemeenschappen te stigmatiseren en treden niet op door gebrek aan kennis of expertise, of uit respect voor hun cultuur. Ze beschikken dan ook niet over de nodige interculturele vaardigheden.[116] Soms ontbreekt het hen ook aan vaardigheden en instrumenten om situaties van gedwongen huwelijken te identificeren en op de juiste manier te reageren.[117] Ook de registratie van gedwongen huwelijken loopt mank. Voor minderjarigen zijn er bovendien te weinig gespecialiseerde en veilige opvangplaatsen.[118]

Nochtans bestaan er reeds heel wat goede praktijken en die initiatieven moeten verder worden aangemoedigd. Dankzij het nationaal actieplan ter bestrijding van partnergeweld en andere vormen van intrafamiliaal geweld 2010-2014[119] worden de verschillende bevoegdheidsniveaus betrokken bij het ontwikkelen van maatregelen om de kennis over het fenomeen te verbeteren en om beter de strijd aan te binden tegen gedwongen huwelijken.[120]

Bovendien moet verder werk worden gemaakt van sensibilisering, ontwikkeling van vaardigheden en opleidingen voor de beroepscategorieën die met dat soort situaties worden geconfronteerd (politieagenten, magistraten, ambtenaren van de burgerlijke stand, leerkrachten).[121] De handleiding voor dienstverleners van het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen is een praktisch hulpmiddel, dat de terreinactoren kan helpen om slachtoffers beter te herkennen en te begeleiden. Ook andere concrete hulpmiddelen zoals indicatoren zijn nuttig voor dienstverleners op het terrein om snel en efficiënt gedwongen huwelijken op te sporen.[122] Daarnaast moeten ook de sensibiliseringsactiviteiten voor professionals, zoals die van het *Réseau Mariage et Migration* (opleidingscyclus), worden ondersteund.[123]

Het lijkt ook nodig om potentiële gevallen van gedwongen huwelijken beter te registreren bij politie en justitie, maar ook bij verenigingen, zodra ze als dusdanig worden gekwalificeerd door de bevoegde instanties.[124]

Een specifieke richtlijn van strafrechtelijk beleid voor magistraten en politieagenten is een andere mogelijke

111 E. LEYE, "Huwelijksdwang in België: kwalitatief onderzoek bij professionelen", *op. cit.*
112 *Ibidem.*
113 Zie in dat verband de problematiek van de niet-bestraffing van slachtoffers in het Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2012, *Bouwen aan vertrouwen*, pp. 9-33.
114 E. LEYE, "Huwelijksdwang in België: kwalitatief onderzoek bij professionelen", *op. cit.*
115 Het gaat om een nationaal actieplan ter bestrijding van partnergeweld en andere vormen van intrafamiliaal geweld 2010-2014. Dit actieplan omvat een luik over gedwongen huwelijken. Dit plan is beschikbaar op de website van het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen: http://igvm-iefh.belgium.be/nl/binaries/101123-PAN%20NL_tcm336-113077.
116 E. LEYE, "Huwelijksdwang in België: kwalitatief onderzoek bij professionelen", *op. cit.*
117 *Ibidem.*
118 *Ibidem.*
119 http://igvm-iefh.belgium.be/nl/binaries/101123-PAN%20NL_tcm336-113077.pdf.
Sensibiliserings- en opleidingsacties vooral gericht op jonge meisjes en jongens, en op hun familieomgeving zijn gepland.
120 Na overleg met Ngo's en het middenveld heeft het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen (IGVM) een ontwerp van actieplan 2015-2019 opgesteld over gender-gebaseerd geweld. Wat de huwelijken op jonge leeftijd huwelijken betreft draaien de actievoorstellen vooral rond het beleid inzake ontwikkelingssamenwerking.
121 Het IGVM stelt voor om de problematiek rond het gedwongen huwelijk op te nemen in de basisopleiding en bijscholingen van de beroepscategorieën die met dat soort situaties worden geconfronteerd (politieagenten, magistraten, ambtenaren van de burgerlijke stand, leerkrachten). Zie persbericht van 24 maart 2015, *Gedwongen huwelijken en kindhuwelijken: ook in België een realiteit, maar niet onvermijdelijk,* beschikbaar via volgende link: http://igvm-iefh.belgium.be/nl/binaries/PB%20Mariage%20forc%C3%A9%2024%2003%202015_tcm336-264797.pdf
122 De handleiding voor dienstverleners bevat trouwens al een reeks indicatoren voor professionelen uit scholen en de medische sector, bij politiediensten en administratie, zie. "Gedwongen huwelijk? " *Handleiding voor dienstverleners*, 2015, *op. cit.*, p. 23-31.
123 Zie. www.mariagemigration.org/index.php/fr/menu-formation-espaces-reflexion.
124 Zo werd voorgesteld, in de Brusselse verenigingen een gemeenschappelijk registratiesysteem te implementeren van gevallen van gedwongen huwelijken die niet strafrechtelijk zijn veroordeeld, zie in dit verband N. BENSAID en A. REA, *op. cit.*, p. 63.

piste.[125] Die zou voor duidelijke richtlijnen zorgen inzake registratie van gedwongen kindhuwelijken en voor richtsnoeren bij eventuele gerechtelijke vervolgingen.[126] Zowel binnen de politie als binnen het parket moeten referentiepersonen worden aangesteld.[127] Uitwisseling van informatie en samenwerkingsmodaliteiten binnen de verschillende afdelingen van eenzelfde parket (jeugd, intrafamiliaal geweld, mensenhandel) moeten worden aangemoedigd. Op die manier moet desgevallend de link worden gelegd tussen een vermoeden van een uithuwelijking op jonge leeftijd of van een gedwongen huwelijk en een potentieel geval van mensenhandel.

Voor potentiële slachtoffers van kindhuwelijken moeten initiatieven zoals de anonieme telefoonopvang van het *Réseau Mariage et Migration*, waar personen die slachtoffers of potentiële slachtoffers zijn van gedwongen huwelijken in alle discretie hun verhaal kwijt kunnen[128], worden ondersteund. Sensibiliseringsacties (over het huwelijk, de rechten van de echtgenote(n)(s), de implicaties, het gedwongen huwelijk), onder meer in scholen, moeten worden aangemoedigd en voortgezet.[129] De school is een plaats waar gedwongen kindhuwelijken, en zelfs ook mensenhandel, kunnen worden vermeden en opgespoord, zoals in het eerder aangehaalde geval. Voor de Romagemeenschap, waar uithuwelijking op jonge leeftijd nog gebruikelijk is, moeten specifieke acties worden ondernomen, zoals het inschakelen van interculturele bemiddelaars. Een nuttig initiatief bijvoorbeeld is het organiseren van sensibiliseringscampagnes, die specifiek gericht zijn op die gemeenschappen, die het slachtoffer zijn van segregatie en sociale uitsluiting.[130]

Voor de Romagemeenschap, waar uithuwelijking op jonge leeftijd nog gebruikelijk is, moeten specifieke acties worden ondernomen, zoals het inschakelen van interculturele bemiddelaars.

Tenslotte lijkt ook een betere samenwerking tussen de verschillende actoren en een betere uitwisseling van expertise en informatie noodzakelijk, o.m. op internationaal vlak.[131] Een goede praktijk waar we graag op wijzen is een project in Verviers gericht op samenwerking tussen politie, parket, welzijnssector en scholen om de veiligheid van de (potentiële) slachtoffers te garanderen.[132] De herhaalde afwezigheid op school, zeker als het om jonge meisjes gaat, moet een belletje doen rinkelen. Potentieel kan het dan gaan om een geval van een (gedwongen) uithuwelijking op jonge leeftijd zoals in een van de gevallen uit dit hoofdstuk.

125 Zie in die zin E. LEYE "Huwelijksdwang in België: kwalitatief onderzoek bij professionelen", *op. cit.* en IGVM, *Aanbevelingen inzake de strijd tegen gedwongen huwelijken en kindhuwelijken*, voorgesteld tijdens de studiedag, "Suggesties voor de aanpak van kind- en gedwongen huwelijken in België en in Belgische partnerlanden", 24 maart 2015: http://igvm-iefh.belgium.be/nl/binaries/Aanbevelingen%20gedwongen%20huwelijken%20IGVM_tcm336-264799.pdf Momenteel zijn twee omzendbrieven van kracht inzake intrafamiliaal en partnergeweld. De eerste omzendbrief (COL 3/2006) geeft een definitie van het intrafamiliaal geweld en de extrafamiliale kindermishandeling, de identificatie en de registratie van de dossiers door de politiediensten van de parketten. De tweede omzendbrief (COL 4/2006) gaat meer specifiek in op de harmonisering tussen actoren van politie en justitie inzake partnergeweld. Een specifieke omzendbrief inzake gedwongen huwelijk bestaat er evenwel niet.

126 Zie. IGVM, *Aanbevelingen inzake de strijd tegen gedwongen huwelijken en kindhuwelijken*, *op. cit.*

127 In die zin: IGVM, *Aanbevelingen inzake de strijd tegen gedwongen huwelijken en kindhuwelijken*, *op. cit.*

128 Deze telefonische opvang richt zich ook tot professionelen die op zoek zijn naar concrete informatie om bijvoorbeeld efficiënt te kunnen tussenkomen in het belang van een gebruiker, die in een situatie van een gedwongen huwelijk is verzeild geraakt: zie www.mariagemigration.org/index.php/fr/menu-accueil-tel.

129 Zie in dit verband voor concrete bestaande initiatieven N. BENSAID en A. REA, *op. cit.*, p. 63 en de website van het 'Réseau Mariage et Migration': www.mariagemigration.org/index.php/fr/menu-prevention-sensibilisation.

130 Zie in die zin Raad van Europa, *Human rights of Roma and Travellers in Europe*, 2012, not. p. 17 en pp. 104-106.

131 Zie in die zin E. LEYE, "Huwelijksdwang in België: kwalitatief onderzoek bij professionelen", *op. cit.*

132 IGVM, *Aanbevelingen inzake de strijd tegen gedwongen huwelijken en kindhuwelijken*, *op. cit.*